బెనారస్ చిత్రాలు

బెనారస్. గంగానది. దశాశ్వమేధ్ ఘాట్. ఒక వేసవి ఉదయం.

పదేళ్లు కూడా నిండని పడవ పిల్లవాడు కింది మెట్ల మీద నుంచుని నన్ను తన పడవలోకి రమ్మని, గంగానది మీద ఒడ్డు పొడువునా తిప్పుతానని బతిమాలు కుంటున్నాడు. ఆ పిల్లవాడు పెద్ద మనిషి తీరున ధోతి కట్టుకున్నాడు. ఎర్ర గావంచా తలపాగా చుట్టాడు. వాడి పెద్ద పెద్ద కళ్లలో పసితనంతో పాటు గంగానది అందం మెరుస్తున్నది. ఆ పడవ పిల్లవాని వెనకా ముందూ ఎక్కడా పెద్దమనిషి ఎవరూ ఉన్న జాడలేదు. ఒడ్డున నీళ్లల్లో పడవ ఊగుతున్నది. ఆ పడవా, ఆ గంగానదీ, ఆ బెనారస్ ఘాట్‌లు అన్నీ తన ఆటస్థలాలే అన్నట్లుగా ఉంది వాడి మాట తీరు.

పురాణాల్లో బాలవీరుడిలా కనిపించాడు. ముందు హిందీలో చెప్పి, నాకు హిందీ అర్థం కాలేదని గ్రహించి ఇంగ్లీషులో "బోట్ రైడ్ సార్. బోట్ రైడ్ ఆన్ రివర్ గేంజస్ సార్. హోలీ గేంజస్ సార్ ఓన్లీ ఫైవ్ రుపీస్ సార్." అని వేడుకుంటున్నాడు.

ఇంత చిన్న కుర్రకుంకా నన్ను గంగానదిలో పడవలో తిప్పేది? "హెపీ బోట్ రైడ్ ఆన్ రివర్ గేంజెస్ సార్. ఓన్లీ ఫైవ్ రుపీస్ సార్."

వద్దన్నాను, విసుక్కున్నాను. అయినా పడవ పిల్లవాడు నన్ను వదిలిపెట్టలేదు. బెనారస్ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష రాస్తున్న శ్యామలను స్కూలు దగ్గర విడిచి పెట్టి, గంగానది అందాలను చూడటానికి ఘాట్‌లవేపు రావటం ఇక్కడ నాకు నిత్యకార్యక్రమమయింది. బెనారస్‌ని చూట్టం నాకు అదే మొదటిసారి. అయినా పుట్టుకతో పరిచయం ఉన్నట్లు అనిపించింది. ఎన్నో పురాణకథలు, ఏకతార మీద మా తాతయ్య పాడిన తత్త్వాలు, మా అమ్మ కట్టుకునే బెనారస్ పట్టుచీరలు, కాశీమజిలీకథలు, బెనారస్ విశ్వ విద్యాలయంలో చదువుకున్న నా స్నేహితుల అనుభవాలు అన్నీకలిసి చిరస్మరణీయ సౌందర్యం మనసులో చల్లగా విచ్చు

కుంటున్నది. గంగ ఒడ్డున స్నాన ఘట్టాల మెట్ల మీద జీవిత విద్దూరాలను చూస్తూ మణికర్ణిక నించి హరిశ్చంద్ర ఘాట్ వరకు తిరుగుతూ, నచ్చిన చోట స్నానం చేసి, పరీక్ష ముగిసే సమయానికి స్కూలుకి పోయి శ్యామలను బసకు తీసుకు రావటం, పరీక్ష ఎట్లా రాసిందో కనుక్కోవటం, వంట చేసుకోవటం, భోజనం తర్వాత రెండో రోజు పరీక్షకు చదివించటం — అదీ నా దినచర్య.

శ్యామల పరీక్షకు చదువుకుంటూ ఉంటుంది. దక్షిణాది వార్తలు వెతికినా దొరకని ఉత్తరాది వార్తా పత్రికల్లో తలదూర్చుకుని కూర్చుంటాను నేను. మధ్య మధ్య బెనారస్ గల్లీల్లో తిరిగి కూరగాయలూ, పెరుగూ, స్వీట్లూ కొనుక్కురావటం... అట్లా సాగుతున్నది.

ఈ వేళ దశాశ్వమేధ్‌ఘాట్ దగ్గర ఓ మూల ఎవర్నీ పట్టించుకోకుండా స్కెచెస్ గీసుకుంటున్న విద్యార్థి కనిపించాడు. ఆ స్కెచెస్ చూస్తూ నుంచుండి పోయాను. ఆ యువచిత్రకారునితో పరిచయం చేసుకోవాలని అనుకుంటుండగా ఈ పడవ పిల్లవాడు వచ్చి గంగానదిలో తన పడవమీద నన్ను తిప్పుతానంటూ పట్టుకున్నాడు. వీడినెట్లా వదిలించుకోవటమో తెలీక తికమక పడుతున్న నా అవస్థ చూసి ఆ చిత్రకారుడు తన పని ఆపి పడవ పిల్లవాడిని కోప్పడ్డాడు. దాంతో బిక్కమొగం వేసి అక్కణ్ణించి వెళ్లిపోయాడు పడవ పిల్లవాడు.

ఇదే మంచి సమయం అనిపించి చిత్రకారునితో సంభాషణ కలిపాను. అతనికి ఇంగ్లీషు రాదట.

అతను గీస్తున్న రేఖాచిత్రాలు నాకు కావాలి. అతడితో ఆ సంగతి చెప్పాలి. నాకు హిందీ రాదు. వచ్చిన పొడిపొడి హిందీ మాటల్లో ఎన్నెన్ని తప్పులో.

గంగానదిలో యాత్రికులు, భక్తులు, స్నానాలు చేస్తున్న దృశ్యాలు. రొమ్ములోతున నుంచుని అర్ఘ్యం విడుస్తూ చేసే సూర్యవందనాలు. శరీరానికి అంటుకున్న తడి బట్టలతో ఒంటిధ్యాస లేని స్త్రీలు. ఎవరినీ... దేన్నీ పట్టించుకోని తన్మయత్వంతో జనం. ఐదారుగురికి నీడ నివ్వగల గొడుగుల కింద బల్లకట్టు మీద కూర్చుని కర్మకాండ చేయించే పండాలు. గోచీ పోసుకునే మరాఠీ చీరకట్లు. కుడిపైట వేసుకున్న గుజరాతీ స్త్రీల జట్లు. కుచ్చిళ్లు పాదాల మీదకు జారాడే దక్షిణాది స్త్రీలు. రకరకాల అలంకరణలతో, కొత్త కొత్త అందాలతో, తొక్కిడి తొక్కిడిగా ఉందక్కడ—

ఇన్ని రకాల ప్రాంతాల జాతుల జనాన్ని, వివిధ వయస్సుల వాళ్లని నాలుగయిదు రేఖల్లో నేర్పుగా పట్టుకుంటున్నాడా చిత్రకారుడు.

బెనారస్ అనుభవాలతో నేను రాయతలపెట్టిన వ్యాసాలకి ఆ స్కెచెస్ ఎంతో అందాన్నిస్తాయి. దాంతో ఆ స్కెచెస్ సంపాదించాలన్న ఉత్సాహం కలిగింది నాకు.

"చిత్ర్ అచ్ఛా" అన్నాను.

సంతోషం వెలిగిన కళ్లతో నా ప్రశంసని అతను స్వీకరించాడు.

అక్కడికి తన అభ్యాసం ముగిసిందో ఏమో అక్కణ్ణించి లేచాడు. పద్దెనిమిదేళ్లు ఉండొచ్చు. సన్నగా నాకన్నా పొడుగ్గా ఉన్నాడు. గంగానది ఒడిలోనే పుట్టి పెరిగినట్లున్నాడు.

మరో దృశ్యమేదో అతని కళ్లల్లో పడింది. రాతిమెట్ల మీద గొడుగులు అడ్డంగా లేనిచోట కూర్చున్నాడు.

నన్ను ఇంతవరకు పడవలో తిప్పుతానన్న పడవ పిల్లవాడు ఇద్దరు విదేశీ తెల్లవాళ్లను తన పడవలోకి తీసుకున్నాడు. స్థూలకాయులైన ఇద్దరు యూరోపియన్ ముసలమ్మలు మెట్లమీంచి వేసిన చెక్క మీంచి నడిచి పడవలో అడుగు పెట్టారు. వాళ్లు కూర్చున్న తర్వాత చెక్కను తీసేసి పడవను లోపలికి పోనిచ్చాడు.

పడవ కదిలే లోపు స్కెచ్ పూర్తయింది. గౌన్లతో, బాబ్డ్ హేర్‌తో, చేతిలో విశ్వనాథ్ మందిర్ దగ్గర కొనుక్కున్న బంతిపూల దండలతో, మెడల్లో కెమెరాలతో — ఆ పెద్దవయసు శ్వేతజాతీయులు.

అటు గంగలో పడవ సాగుతున్న దృశ్యం.

ఇటు ఆర్టిస్ట్ తన స్కెచ్‌కి తుదిమెరుగులు పెడుతున్న దృశ్యం. ఉత్త రేఖలే అయినా రంగుల హొయలతో ఊపిరి పీల్చుకుంటున్న అందం.

జనం రద్దీ, యాత్రికుల సందడి, కర్మ చేయించే పండాల గొడుగులు, ఇవేవీ లేని రాజాఘాట్‌లో స్నానం నాకు ఇష్టం. ఆ రేవులో పూలూ, పసుపూ, కుంకుమా, ఆకులూ, ఇతర పూజాద్రవ్యాలను పండాలు నదిలో పారేసేది ఉండదు. ఇక్కడ దశాశ్వమేధ్‌ఘాట్‌లో అయితే వాటి మధ్యనే మునగాలి. నదిలోకి దిగటానికి నాలుగు మునుగులు మునిగి మళ్లీ బయట పడటానికి తీర్థ యాత్రికులతో, కర్మకాండతంతుతో రద్దీ. ఒక కంటితో ఆర్టిస్ట్‌నీ, రెండో కంటితో చిత్తడిగా ఉన్న రాతి మెట్ల మీద ఉంచిన నా డ్రెస్‌నీ చూసుకుంటూ రెండే రెండు మునకలు వేసి, సబ్బు కూడా పెట్టుకోకుండా స్నానం అయిందనిపించి బైటపడ్డాను.

ప్రముఖ తెలుగు వారపత్రికలో నేను సబ్‌ఎడిటర్‌ని, రచయితని. విరివిగా కథలూ, రెండు నవలలూ, ఒక నాటకం, గ్రంథసమీక్షలూ రాశాను. బెనారస్ మీద

రాయతలపెట్టిన నా వ్యాసాలకి మీ స్కెచెస్ కావాలి. మిమ్మల్ని తెలుగుదేశానికి పరిచయం చేయాలనిపిస్తోంది. మీ చిత్రాలు నాకు ఎంతో నచ్చాయి... అతనితో ఇన్నీ చెప్పుకోవాలని ఉంది. కాని హిందీ రాదు.

పండాలకు పార్టీలను కుదిర్చే ఏజెంట్లు — వాళ్లన్నా దొరుకుతారేమోనని వెతికాను — దుబాసీ చేయటానికి. వాళ్లూ కనిపించలేదు. సినిమాల హిందీతో, కళ్ల చూపుల్తో, అభినయంతో ఆరంభించాను. "అఖ్‌బార్ మే — మై — సబ్ ఎడిటర్"

అట్లా టెలిగ్రాఫిక్ భాషలో సాగింది.

నా కథ అర్థమైనట్టుంది అతనికి.

* * *

హరిశ్చంద్రఘాట్‌కి దగ్గర్లో, ఇరుకు సందుల్లో, కాయస్థుల ఇంట్లో ఓ గదిలో మా బస. పొరుగుగదిలో నేపాలీ కుటుంబం. ఇంటి వాళ్లు మేడమీద. నవ్వు ముఖాలతో పలకరింపులు. "సబ్ ఠీక్ హై?" అని అడుగుతారు కనిపించినప్పుడల్లా. ఇంటామె మధ్య వయస్కురాలు.

"అచ్ఛాహై భాయిసాబ్?" అంటుంది.

పక్క గదిలోని నేపాలీ ఆమె స్నేహపు చూపులు చూస్తుంది. మాకు భాషతో పని లేదు. మాకు అవసరమైనవన్నీ ఆమె కనిపెట్టి గుర్తు చేసి కోరి ఇస్తుంది. మంచితనం, అందం తొణికిసలాడే పల్లెటూరు ముఖం. ఇరవయ్యేళ్లు కూడా ఉండవేమో. నెలలు నిండిన మనిషి. కన్న వారు లేరో ఏమో. కనీసం రోజుకోసారన్నా తాను ఇంట్లో చేసి పెట్టుకునే స్వీట్లు, చపాతీలు, సబ్జీలు మాకు పంపిస్తుంది. ఆమెకి చాలా ఇష్టమని తెలిసి మా కోసం తెచ్చుకున్న ఆవకాయ శ్యామల ఆమెకి ఇచ్చింది. ఏమి కావాలన్నా వాళ్లింట్లోంచి తెచ్చుకునే చనువు శ్యామలకి ఆమెతో ఏర్పడింది. బెనారస్‌లో ఆ నేపాలీ ఆమె మా తొలి స్నేహితురాలు అనుకుంటే, నబనీత్ రెండోవాడు.

నబనీత్‌ని గదికి తీసుకుని వచ్చాను. ఉదయం పరీక్షకు పోయే సందడిలో గదిలో ఏవీ సర్దుకోలేదు. వస్తువులన్నీ చిందరవందరగా పడి ఉన్నాయి. మంచం మీద శ్యామల వోణీ, బ్లౌజ్ పడి ఉన్నాయి. గదిలో పార్టిషన్‌గా తాడు మీద వేసిన జరీ అంచు పసుపు రంగు చీర. అదే తాడు మీద రెండు మూడు వోణీలు, పరికిణీలు, సూట్‌కేస్ మీద అద్దం. వాడిన పూలమాల. అన్నీ సర్ది నబనీత్‌ని మంచం మీద కూర్చోమన్నాను.

బెనారస్ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష రాయటానికి వచ్చిన చెల్లెలికి తోడుగా ఉన్నట్లు

నా కొత్తస్నేహితునికి అర్థమయిందనే అనుకుంటాను.

శ్యామల పరీక్షనించి బయటపడే సమయం. స్కూలుకి పోయి శ్యామలను తీసుకురావాలి. ఇంటికి తెచ్చిన ఈ ఆర్టిస్ట్‌కి ఏమిచ్చి ఆదరించాలో తోచలేదు. బిస్కట్లు అయితే ఉన్నాయి కాని, అవి ఇచ్చి సత్కరించే వ్యవధి లేదు. కనీసం మనసు విప్పి మాట్లాడుకుందామంటే భాష అడ్డం.

ఢిల్లీలో ఓ ప్రముఖ ఇంగ్లీషుదినపత్రికలో మా పెద్దన్నయ్య అసిస్టెంట్ ఎడిటర్. ఈ పరీక్షలు ముగిశాక ఇక్కణ్ణించి మేము ఢిల్లీ వెడుతున్నాము. మా స్వగ్రామం శ్రీకాకుళం. కాని ప్రస్తుతం గత మూడు దశాబ్దాలుగా మేము మద్రాసులో ఉంటున్నాము. మా నాన్నగారు అడ్వకేటు. బిజినెస్‌లో దిగేరు. భాషతో ఇబ్బంది పడకుండా ఈ వివరాలన్నీ చెప్పాను. పొరుగింటి నేపాలీ ఆమె భర్తతో రెండు గ్లాసుల్లో మంచి చాయ్ పంపించింది.

రెండోరోజు శ్యామలకు పరీక్ష లేదు. వరుసగా రెండురోజులు సెలవు. ఉదయమే నబనీత్ వచ్చాడు. నేనింకా స్నానం చేయలేదు, బద్ధకం. అంత గొప్ప నది ఒడ్డున ఉండే అదృష్టం పట్టిన తర్వాత కూడా ఇంట్లో ఇరుకు బాత్‌రూంలో స్నానం చేయటమన్న ఆలోచనే ఇబ్బందిగా ఉంటుంది నాకు.

"బాత్‌రూమ్‌లో కూడా గంగాజలమేలే అన్నయ్యా — స్నానం ఇక్కడే చెయ్యొచ్చు!" అని అంటుంది శ్యామల. గంగాజలం వేరు, గంగా నది వేరు. పరీక్షలేదు కదా అని బద్ధకంగా లేచి ఉత్తరాది వింతలు చెప్పుకుని నవ్వు కుంటున్నాం. పూరీలు, పెరుగు తూకం వేసి సౌగ్రామ్, పావుకేజీ, ఆధా కేజీ అమ్ముతారు. ఆవనూనె వాడకం. చుట్టూ ఆవనూనె వాసన. అక్కడి రిక్షాలు కొత్త. రిక్షాల్లో నుంచున్నట్లు ఉంటుంది. ఆధా సవారీ — ఎంతదూరం వెళ్లినా సగం పైసలే. విశ్వనాథుడిని బిశ్వనాథ్‌జీ అంటారు. దేవుడికి 'గారు' అని గౌరవవాచకం ఏమిటని నవ్వుకుంటాము. ఇక్కడ ఎవరిని పేరడిగినా అవి శివపార్వతులతోనే ఉంటున్నాయి. గంగానదిని గంగాజీ, గంగా మాయీ అని తమ ఇంట్లో తల్లిలా కొలుస్తారు. ఈ ముచ్చట్లతో కొంతసేపు గడిపాం. శ్యామల స్నానానికి వెళ్లింది. బయట నేపాలీవాళ్లు ఉంటున్న గదికి ఆనుకుని ఉమ్మడిస్నానాల గది. నేపాలీ ఇంటివాళ్ల నడిగి కుర్చీతెచ్చి నబనీత్‌ని కూర్చోమన్నాను.

నబనీత్ లేత నీలంరంగు కాటన్ పొట్టి చొక్కా తొడుక్కున్నాడు. ముదురు నీలంరంగు టెర్రీకాట్ పేంట్. అది కూడా పొట్టిగానే ఉంది. డిజైన్ అల్లిక చెప్పులు.

ఆ చెప్పుల్లో అతని కళాభిరుచి వ్యక్తమవుతున్నది.

"పితాజీ — పత్ర్" అన్నాను — నాన్నకు ఉత్తరం రాస్తున్నానన్నది నా భాష. నేను ముందేసుకుని కూర్చున్న ఇన్‌లేండ్ లెటర్లు, పోస్టల్ కవర్లు చూసి నబనీత్ ఆశ్చర్యపోతున్నాడు. దాదాపు ఓ డజనుకు పైగా రాసినవి పడి ఉన్నాయి. ఇంకో అరడజను కనీసం రాయాల్సి ఉంది.

ఇంకా ఉదయం తొమ్మిది కాలేదు. రాత్రి చాలా పొద్దుపోయే వరకూ కూర్చోబెట్టి శ్యామలను చదివించాను. నేను నిద్రపోతే తనూ నిద్రపోతుంది. నేను మేల్కొని ఉండి కాఫీలు తాగుతూ పరీక్ష చదువు. రాత్రే కొన్ని ఉత్తరాలు రాయటం ముగించాను. ఉదయం నిద్ర లేచేసరికి ఎనిమిది కావచ్చింది.

శ్యామల స్నానం చేసి తడి శరీరంతో వచ్చింది. గదిలో తాడు మీద పార్టిషన్‌గా వేసిన చీరచాటుకు వెళ్లిపోయింది.

శ్యామల ఆ రోజు వోణీ పరికిణీలకి బదులు చీర కట్టుకుంది. ముదురు ఆకు పచ్చ రంగు. మందారం రంగు అంచు. మాచింగ్ బ్లౌజ్. ఆ గదిలో మూగ వాతావరణంలో శ్యామల గాజుల చప్పుడే భాషలా ఉంది. బొట్టు ఇంకా పెట్టుకోలేదు. వచ్చి, "ఈయనేనా నువు చెప్పిన కళాకారుడు?" అడిగింది, తెలుగు నబనీత్‌కి అర్థం కాదన్న ధైర్యంతో.

కాని ఆమె అన్నది నబనీత్‌కి అర్థమైనట్లే ఉంది.

"బహిన్ శ్యామల" అని పరిచయం చేశాను.

అతనికి శ్యామల నమస్కరించింది. ఆ పరిచయం అతనికి కొత్త అనిపించిందేమో. ఇబ్బంది పడ్డాడు. ప్రతి నమస్కారం చేశాడు.

బొట్టు పెట్టుకోవటానికి అద్దమూ, కుంకుమా తీసుకుని శ్యామల మళ్లీ తన 'గది'లోకి వెళ్లిపోయింది. కాఫీ పెట్టమని శ్యామలకి చెప్పి బిస్కెట్లు తీసుకురావటానికి బయటికి వెళ్లాను.

తిరిగి అయిదు నిమిషాల్లో నేను వచ్చేసరికి నబనీత్ చేతిలో తెల్లకాగితం, అట్ట, పెన్సిలు ఉన్నాయి.

"చిత్ర్ చిత్ర్" అంటున్నది శ్యామల. బొమ్మలు గీయమని చెప్పడం శ్యామల ఉద్దేశం.

ఏం గీయను, ఏముంది అన్నట్టు కొత్తవల్ల ఇబ్బంది పడుతున్నాడు నబనీత్.

అప్పుడప్పుడే నల్లబడుతున్న నూనుగు మీసాలు. గడ్డం మీద ఇంకా రేజర్

పడినట్టు లేదు. పొడుగ్గా రోమన్ ముక్కు. ప్రపంచంలోని స్వప్నాలను, సౌందర్యాలను వెతుక్కునే చూపులు. చురుకైన నాజూకైన పొడవాటి చేతివేళ్లు. అతను పెన్సిల్ పట్టుకున్న తీరు చూస్తే చాలు — పెన్సిల్ దానంతటదే కళా ప్రపంచాన్ని సృష్టించుకుపోగలదు అనిపిస్తుంది.

మధ్య మధ్య నుదుటి చెమట తుడుచుకుంటున్నాడు.

నేను లోపల అడుగు పెట్టటంతో నన్ను చూపించి "భాయీకా చిత్ర్" అని తన ఆదేశం ప్రకటించింది.

శ్యామల కాఫీ పెట్టటానికి గదిలో ఓ మూలకు వెళ్లింది. దాంతో తెరిపి చిక్కినట్లయి, ఊపిరి పీల్చుకుని, నా ఎదురుగా కూర్చుని నాలుగు గీతలు గీశాడు నబనీత్.

ఆ కాగితం మీద సత్యమూర్తి!

ఆ ముఖంలో కొత్త కళ నాకే అందంగా కనిపించింది. చాలా నచ్చింది. నేను తిరిగి మద్రాసు చేరుకునేసరికి ప్రెస్ నించి బయటపడే నా కథల పుస్తకం చివరి అట్టమీద రచయిత పరిచయానికి ఈ రేఖాచిత్రం రివర్స్‌లో వేస్తే బావుంటుందను కున్నాను.

చిత్రం ఏ దశలో ఉందో చూట్టానికి వచ్చిన శ్యామల నా చేతిలో ఉన్న సత్యమూర్తి ముఖాన్ని చూసి "అమ్మ బాపూ" అని ఆశ్చర్యపోయింది.

చూసి చిత్రాన్ని అతనికి ఇచ్చాను. అతను తుదిమెరుగులు పెట్టేట్టు ఉన్నాడు. వెంటనే శ్యామల అతని చేతినించి ఆ చిత్రాన్ని తీసుకుని ఆ చేతిలో కాఫీ గ్లాస్ పెట్టింది.

నబనీత్ ఇష్టంగా తాగుతున్నాడు కాఫీ. ఈ కాఫీ కోసమే తాను ఇక్కడికి వచ్చినట్లు, కాఫీ గ్లాసు కిందపెట్టిన వెంటనే, వెళ్లి పోవాలని నుంచున్నాడు. ఇంకొంచెంసేపు కూర్చోమని చెప్పడానికి నేను హిందీ మాటలు వెతుక్కుం టుండగా శ్యామల ద్వారానికి అడ్డంగా నుంచుని, "నహీఁ నహీఁ" అని అతన్ని పోనివ్వకుండా ఆపేసింది.

"నీ ఇష్టం వచ్చినప్పుడొచ్చి నీ ఇష్టం వచ్చినప్పుడు పోవటానికి వీల్లేదబ్బాయ్" అంది తెలుగులో. "కాఫీ తాగి వెంటనే పోవాలనుకుంటున్నావ్. ఆ పప్పులుడకవబ్బాయ్. మరి కొన్నిబొమ్మలు గీయ్. ఉత్తినే కాఫీ ఇచ్చాననుకున్నావా? ఆ కాఫీ అరిగే వరకు ఇక్కడ కూర్చుని నా బొమ్మలు కూడా గీసి, వాటిని మాకు

ఇచ్చేసి, మర్యాదగా వెళ్లు. గొప్ప పెద్ద మనిషివే. కాఫీ తాగి పోదామనుకుంటున్నావ్?"

తెలుగు అర్థం కాని నబనీత్ అవస్థను బాగా ఎంజాయ్ చేశాము. నవ్వితే ఆటపట్టిస్తున్నామని అనుకుంటాడేమోనని నవ్వు ఆపుకుని బిగపట్టి కూర్చున్నాను. అయినా నబనీత్ ఆగలేదు. ఎవరో పిలుస్తున్నట్లు వెళ్లిపోయాడు.

మధ్యలో ఓ మూడు రోజులు నబనీత్ కలవనే లేదు. అతనినెట్లా పట్టుకోవటమో తెలీక అతడే వస్తాడని ఎదురు చూస్తున్నాం. శ్యామల పరీక్షకు బయలు దేరుతుండగా వచ్చాడు నబనీత్.

"ఏమై పోయావయ్యా ఇన్నాళ్లు, భయపడ్డావా?" అని ధాటిగా ముఖం మీద తెలుగులో అడిగేసింది శ్యామల. "నిన్నెవరు ఎత్తుకు పోర్లే. నువు రావచ్చు" అని ఒకటే ఏడిపిస్తున్నది. తెలుగుభాష రాక, శ్యామల మాటల వెనక ఉన్న భావం అర్థంకాక స్పోర్టివ్‌గా నవ్వుముఖం పెడతాడు నబనీత్.

ఆ రోజు శ్యామలను స్కూలు దగ్గర విడిచి పెట్టిన తర్వాత నన్ను తనతో వాళ్లింటికి తీసుకువెళ్లాడు. బిశ్వనాథ్ మందిర్‌కు దగ్గర్లో, ఇద్దరు మనుషులు కూడా తప్పుకోవటం కష్టమనిపించే ఇరుకు గల్లీలోంచి వెళ్లాం. రెండు మూడంతస్తుల పాతకాలపు భవనాలు. ఎర్రటి ఇటుకలు పేర్చిన సన్నటి సందులు. మరీ పెద్దదనిపించే ఓ పాతభవనంలోకి దూరాం. పట్టుచీరల నేతపని సాగుతున్న గదులు దాటి లోపలికి వెళ్తే ఖాళీ స్థలం. వెనక ఇల్లు.

నబనీత్ కుటుంబాన్ని చూడబోతున్నానన్న ఆనందం ఓ పక్క. ఉత్తరాది కుటుంబజీవితం గురించి తెలుసుకోవటానికి అవకాశం దొరికిందన్న ఆనందం మరోపక్క. ఎంతో కుతూహలంగా ఉంది. అక్కడికి వెళ్లిన మీదట అతను చెప్పక ముందే నాకు తెలిసిన సమాచారం ఏమిటంటే వాళ్ల కుటుంబం అక్కడ లేదని.

నబనీత్ ఆర్ట్ స్కూలు విద్యార్థి అయిఉంటాడు. లోపల మంచం మాదిరి బల్ల ఉంది. దాని మీద కూర్చున్నాను. వందేళ్ల క్రితం కట్టిన ఇల్లే అయినప్పటికీ ఎంతో విశాలంగా, అందంగా ఉంది.

"ఈశ్!" లోపలికి వినిపించేట్టు పిలిచాడు నబనీత్.

దాదాపు ముప్పయ్యేళ్ల వయసులో ఉన్న ఈశ్ వచ్చి నేలమీద పెద్ద జంపఖానా పరిచాడు.

రాగి పాత్రలు. దేవుని పటాలు. పాలు పొంగి మాడిన వాసన. నేతమగ్గం చప్పుడు.

ఈశ్ మన అన్నం పళ్లెల్లాంటి రెండు పెద్దపళ్లేల్లో కనీసం ఒక అర్ధ కిలోకి తక్కువ కాకుండా రకరకాల స్వీట్లు తెచ్చిపెట్టాడు. కింద జంపఖానా మీద కూర్చుని, స్వీట్లు తినమని నబనీత్ ఒత్తిడి. వాటిని చూస్తేనే భయమేసింది. మొత్తం తినమంటాడేమో. రెండు మూడు తినేసరికి మొహం మొత్తింది. అవి కూడా మామూలు సైజులో లేవు. మద్రాసులో దొరికే వాటికి రెట్టింపు సైజు ఉంటాయి. ఇంకా ఇంకా తినమని బలవంతం.

ఇంతలో ఈశ్ పాలు తెచ్చాడు. అర్ధలీటరు పట్టే కంచుగ్లాసులో నిండా. మరగిన మంచివాసన. కొంచెం ఏలకులపొడి చల్లినట్టుంది.

తీపితో నాలుక మొద్దుబారిపోయింది.

పాలు తాగుతుండగా తన స్కెచ్‌బుక్స్ రెండు నా ముందు ఉంచాడు నబనీత్.

ఒక్కొక్క పేజీ తిప్పి చూస్తున్నాను. ఆ చిత్రాల్లో ఏళ్లు నిండిన ఒక ముసలమ్మ పదే పదే కనిపిస్తోంది. ముడతల ముడతల ఒళ్లు. నడుం పడిపోయింది. వాలిపోయే నడక.

“మా నాయనమ్మ. నూరేళ్లు నిండిన పెద్ద వయసు. కాశీ పుణ్యక్షేత్రంలో చనిపోతే పుణ్యం అని బెనారస్ వచ్చింది. ఇరవయ్యేళ్లుగా ఇక్కడ ఉంటున్నది. ప్రతిరోజూ వేకువనే లేచి గంగలో స్నానం చేసి వస్తుంది. దార్లో కనబడిన ప్రతి మందిరంలో పూజ చేస్తుంది. మధ్యాహ్నం ఏ ఒంటిగంటకో ఇల్లు చేరుకుంటుంది. ఈశ్ వంటవాడు. రొట్టె పెడతాడు. ఒక పూటే తిండి. సాయంత్రం దగ్గర్లో దేవాలయ మంటపం మీద కూర్చుంటుంది. రాత్రి వచ్చి ఇంట్లో పడుకుంటుంది.”

నా మీద కసి తీర్చుకుంటున్నట్టు హిందీ వచ్చినవాడితో మాట్లాడు తున్నట్టుగా చెప్పుకుపోతున్నాడు నబనీత్. ఆ చిత్రాలు, నబనీత్ అభినయం, అక్కడి పరిసర వాతావరణం — అన్నీ కలసి చెప్పిన కథ అది. నేను అర్థం చేసుకున్నది, ఊహించినది తప్పు కూడా కావచ్చు.

స్కెచెస్‌లో నబనీత్‌ని ప్రభావితం చేసిన జీవితం స్పష్టంగా తెలుస్తూనే ఉంది. నబనీత్‌కి జనసమ్మర్ధమైన ప్రదేశాలు ఇష్టం. పళ్లూ, కూరగాయలూ, పూలూ అమ్ముకునే దృశ్యాలు ఇష్టం. పనులు చేసుకునే మనుషులగుంపులు ఇష్టం. పనిచేస్తున్న మనుషులు ఇష్టం. గ్రామపరిసరాలు, పంటపొలాలు, పసుల కాపర్లు, నది ఒడ్డున ఇసుకలో కూరుకుపోయిన పడవలు, చేపల వల మోసుకుపోతున్న జాలర్లు—

నది ఒడ్డున పడవ నించి సరుకులు దించుతున్న నలుగురు కూలీలు వాటర్

కలర్స్‌లో వేసిన పెయింటింగ్ ఎంతో బావుంది.

వాళ్ల స్వగ్రామం అక్కడకు నలభై కిలోమీటర్ల దూరంలో గంగానది ఒడ్డునే ఉందట. చెరుకు నాట్ల సమయం. గోధుమనూర్పు. పెద్దలు వ్యవసాయం పనుల్లో ఉండటం వల్ల అతను నాయనమ్మతో పాటు ఉంటానికి వచ్చాడట. తన గ్రామం సమీపంలోని టౌన్‌లో గ్రాడ్యుయేషన్ మొదటి సంవత్సరం చదువుకుంటున్నాడట. ఇప్పుడు సెలవులు. చిత్రలేఖనం తనకి ఇష్టం. చిత్రలేఖనం వృత్తిగా బతకాలనుకుంటున్నాడట.

నబనీత్ నాయనమ్మను చూడాలి. అయితే ఇవేళ వీలు పడదు. ఘాట్స్‌లో స్నానం. కూరగాయలూ, పెరుగూకొనుక్కోవటం, శ్యామలను తీసుకురావటానికి బడికి వెళ్లటం — అప్పటికే జాప్యం అయిందని తొందరపడ్డాను. మరోసారి వచ్చి నబనీత్ స్కెచ్‌బుక్స్‌తో తీరిగ్గా కాలక్షేపం చెయ్యాలి. వీలు చిక్కితే ఓ పెయింటింగ్‌ని సంపాదించుకోవాలి.

హిస్టరీ పేపర్ కోసం చదువుతున్న శ్యామల ఔరంగజేబు పతనానికి కారణాలు చెబుతూ — కిందటి సాయంత్రం విశ్వనాథ్ మందిర్ దగ్గర — హిందూ దేవాలయాన్ని పడగొట్టించి అవే గోడల మీద కట్టించిన మసీదు చూసి — ఆ ప్రశ్న పరీక్షలో వచ్చేటట్టయితే ఔరంగజేబుకి ఉన్న హిందూమతద్వేషం గురించి గట్టిగా రాస్తానని చెబుతున్నది. ఔరంగజేబు — అన్నదమ్ముల్ని చంపించటం, తండ్రిని జైల్లో పెట్టటం, ఇంకెందర్నో హత్య చేయించటం, హిందువులని హింసించటం —

చదువు కాస్తా మరిచిపోయి చర్చల్లో, పోట్లాటల్లో ఉండగా నబనీత్ వచ్చాడు.

ఒకరి భాష ఒకరికి రాదు. అతను ఏమో చెప్తాడు. మాకు అర్థం కాదు. చూపుల భాషతో సాగుతుంది. హృదయం ఉప్పొంగి వస్తుంది. అతను వస్తూనే ఒక కళా ప్రపంచాన్ని తెస్తాడు. ఆ చూపుల్లో ఎన్ని అద్భుతాలో!

శ్యామల తెలుగు ధాటిగా మాట్లాడేస్తుంది. అర్థం కాక కొన్నిసార్లు తెల్లబోయి చూస్తాడు. "పిచ్చీ ఏమిటట్లా చూస్తావ్?" అంటుంది ముద్దూ మురిపాలతో.

నవ్వుకుంటాము. కెరటమొచ్చి పలకరించినట్టుగా అనుభూతి అందుతుంది — అతనికీ, మాకూ.

ఉదయం పరీక్ష నుంచి వచ్చినప్పుడు నబనీత్ కబుర్లు.

"అక్కడ గంగానది ఒడ్డునే వాళ్ల స్వగ్రామం అంటున్నావు కదా? ఎక్కడన్నా గంగలో కలియడమే కదా? ఈ కాశీలో ఎందుకు పాపం. ఇరవై ఏళ్ల నించా?

నూరేళ్లు నిండాయా? తప్పకుండా చూడాలి అవ్వను. దగ్గరే అంటున్నావు కదా. వెళ్లి గంగ ఒడ్డున వాళ్ల పల్లెటూరు కూడా చూద్దాం అన్నయ్యా!"

"నువ్వు అక్కడకు వెళ్లి, ఇక్కడ ఈ నదీ, ఈ పంటపొలాలూ, ఈ మనుషులూ, ఈ ఇల్లూ అన్నీ నాకు నచ్చాయి, ఇక్కడే ఉండిపోతా, అమ్మా నాన్నకి చెప్పెయ్యి అంటావేమో?"

శ్యామలను ఏడిపించాలనుకుంటాను. అయితే కోపం వచ్చిందో అలిగిపోతుంది. ఆ రాత్రికి తిండి ఉండదు. పుస్తకాలు చిరిగిపోవచ్చు. పరీక్ష మానేయవచ్చు. ఆ భయంతో ఆమెను ఏడిపించాలన్న ఆలోచనని నాలో నేనే దాచుకుంటాను .

శ్యామలను సినిమాల్లో ప్రవేశపెట్టాలని చిన్నాన్న ఆలోచన. ఢిల్లీ నించి తిరిగి మద్రాసు చేరుకునేసరికి సెట్స్ మీదికి రమ్మన్న ఆదేశం వచ్చినా ఆశ్చర్యపోనక్కరలేదు. నాన్నకు ఇష్టంలేదు, వ్యతిరేకిస్తున్నాడు. సినిమా పరిశ్రమ అందరికీ పడదంటాడు. అమ్మకు ఇష్టమే. ఇంకా ఈ సంగతి శ్యామలతో చెప్పలేదు. గ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తయితే బావుంటుందని చెప్పి వాయిదా వేయటం ఒక సాకు మాత్రమే. చిన్నాన్న తెలివైనవాడు. ఎక్కడో ఇరికించి తన మాట సాగించుకుంటాడు.

అన్నయ్య కోసం ఢిల్లీ తీసుకువెళ్తున్న ఫామిలీ ఆల్బమ్ ఒకటి ఉంది. దాంట్లో మా కుటుంబసభ్యుల ఇటీవలి ఫోటోలు మొత్తం ఉన్నాయి. ఆ ఫోటోలు చూపించాలని నబనీత్ చేతిలో పెట్టి స్వీట్స్ తీసుకురావటానికి బయటికి వెళ్లాను.

తిరిగి నేను వచ్చేసరికి శ్యామల — ఆ ఫోటోలలోని వాళ్ల పేర్లు చెబుతున్నది. శాంతి ఫోటో చూస్తున్నాడు. అక్కడే మా ఆవిడతో రెండు పక్కలా కూర్చున్న మా ఇద్దరు — ఆరు, నాలుగేండ్ల — బాబుల ఫోటోలు ఉన్నాయి.

అందరం స్వీట్స్ తిన్నాం. కాఫీ తాగాం. ఓ చేతిలో ఆల్బమ్ పట్టుకునే ఉన్నాడు.

"ఈయన ఈ ఆల్బమ్‌నే ఎత్తుకుపోయేట్టున్నాడు" అంది శ్యామల. అట్లా ఉంది అతడు పట్టుకున్నతీరు.

ఇప్పుడు నబనీత్ మాకు అలవాటు పడ్డాడు. బెదురు, కొత్త పోయాయి. మేము నవ్వితే నవ్వుతాడు. మర్యాద తెచ్చి పెట్టుకుంటాడు. అట్లాంటివాళ్లతో గెలవటం కష్టం.

వెళ్లిపోయే ముందు మేము భయపడ్డట్టుగానే ఆల్బమ్‌లో తనకు ఓ ఫోటో కావాలని అడిగాడు. అతన్ని అంతగా ఆకర్షించిన ఫోటో ఏమిటా అని చూస్తే శ్యామల క్లోజప్. మోహన్ తీసిన ఫోటో. శ్యామల అరంగ్రేటమ్ అప్పుడు పత్రికల్లో వచ్చిన పరిచయాల్లో ఆ ఫోటో ప్రసిద్ధమయింది. ఆ ఫోటో ఇవ్వాలని నాకు లేదు. కాని

శ్యామల "తీసుకో" అని తలూపింది.

ఫోటోని అందంగా ఊడతీశాడు. ఆ ఫోటో కోసమే వచ్చి పడిగాపులు పడినట్టు అది దొరికిన తక్షణమే లేచి మళ్లీ కలుస్తానని చెప్పి బయటపడ్డాడు. ఇంకొంచెంసేపు అక్కడ ఆగేట్టయితే మనసు మార్చుకుని ఈ మద్రాసీలు ఆ ఫోటోని తిరిగి ఎక్కడ అడిగి తీసుకుంటారో అని అనుకున్నాడో ఏమో.

"ఉత్తరాదివాళ్లు గట్టివాళ్లే. ఇంకొద్దిసేపు ఉండనిస్తే మొత్తం ఆల్బమ్ కావాలనేట్టున్నాడు ఈ ఆర్టిస్ట్. నయం, దయచెయ్యి నాయనా" అంది శ్యామల. నబనీత్ వెనక్కి చూడనన్నా చూడకుండా వెళ్లిపోయాడు.

సాయంత్రం ఘాట్‌లలో తిరిగే వేళయింది మాకు. మేమూ కదిలాం.

"రామ్ నామ్ సత్య్ హై... రామ్ నామ్ సత్య్ హై..." అని పాడుకుంటూ మృతదేహాలను అంత్యక్రియల కోసం తెస్తారు మణికర్ణికాఘాట్‌కి. అక్కడ శ్మశానవాటికలో దహనక్రియలు నిరంతరం సాగుతూనే ఉంటాయి. ఘాట్‌లలో తిరుగుతూ మణికర్ణిక వరకు వచ్చాం.

శ్యామల భయపడుతుందనుకోలేదు. ఆ దృశ్యం కొత్త. అంతకు ముందు వినలేదు కూడా. అక్కడ ఒకేసారి ఏడెనిమిది మృతదేహాలకు దహనక్రియలు జరుగుతుండటం చూసి శ్యామల భయపడిపోయింది. రాత్రి నిద్ర లేదు. నేపాలీ ఆమె వచ్చి ఆ అర్ధరాత్రి చాలాసేపు శ్యామలకు తోడుగా కూర్చుంది. బెనారస్ ముచ్చట్లు వేరే ఎన్నిచెప్పినా ఆమెలో ఆ భయాన్ని తొలగించలేకపోయాం.

ఆఖరి పేపరు సివిక్స్. సరిగ్గా రాయలేదేమో అన్న అనుమానం. ఆ మణికర్ణికఘాట్ వేపు ఎందుకు తీసుకుని వెళ్లానా అని నన్ను నేనే తిట్టుకుంటున్నాను. నబనీత్ వస్తే బావుండును. రెండ్రోజుల నించి కనిపించటంలేదు. ఈవేళ వస్తాడేమో! పెద్దన్నయ్యకు టెలిగ్రామ్ ఇచ్చిన సంగతి చెప్పాను. నాన్న రాసిన ఉత్తరం చదివి వినిపించాను. ఆల్బమ్ తీసి చూపించాను. ఎన్ని చెప్పినా శ్యామలలో మార్పు పెద్దగా కనిపించలేదు. చివరకు చదవకుండానే పరీక్షకు వెళ్లింది. ఏదో రాస్తుందిలే అన్న ధైర్యం. స్కూలు దగ్గర, పరీక్షకు వచ్చిన కొంతమందితో కొత్త స్నేహం ఏర్పడింది. వాళ్లు కనబడ్డప్పుడు మాత్రం వాళ్లతో మామూలుగా మాట్లాడింది. కొంత నయమని అనుకున్నాను. నబనీత్ వస్తే బావుండును.

ఆ చివరి పరీక్ష రోజునే శ్యామల పదిహేడో పుట్టినరోజు. గంగానదిలో స్నానమే పుట్టినరోజు బహుమతి. పరీక్షల పీడ విరగడైనందుకు శ్యామల సంతోషంతో గంతు

లేసేది. ఎన్నెన్ని నవ్వులు నవ్వుకునే వాళ్లమో.

బెనారస్‌కి, అక్కడి సంస్కృతికి ఒక విలక్షణమైన ఔన్నత్యం ఉంది. బెనారస్ అక్కడికి వచ్చిన పర్యాటకులను, యాత్రికులను, భక్తులను ఎంతో ఆదరంగా స్వీకరిస్తుంది. ఈ ఇల్లు నీది, ఈ నది నీది, ఇక్కడ అందాలన్నీ నీవే అన్నట్టుగా ఉంటుంది. ఈ పూలు తీసుకో, ఈ స్వీట్లు తిను, ఈ పళ్లు నీ కోసమే తెచ్చి పెట్టాం అంటున్నట్టు అక్కడి వర్తకులు — వ్యాపార లక్షణమే అయినా — ఎంత ఆప్యాయత చూపుతారో! వాళ్లమాటల్లో వ్యాపారలక్షణంకన్నా మానవప్రేమ కనిపిస్తుంది. అక్కడ కూడా మోసం ఉండవచ్చు కాని మాకు అట్లాంటి అనుభవం కాలేదు. గంగానదిని చూస్తేనే పులకింత. ఈ ప్రపంచంలోని అందాలను, ప్రేమను దారిపొడుగునా పంచుకుంటూ, నిరర్థకమైన ఎందరి కీర్తినో తుడిచిపెట్టుకుంటూ నిత్యసుందరంగా కనిపిస్తుంది గంగ. అందుకే గంగలో స్నానమంటే ఎంతో ఇష్టం. మన పూర్వుల తేజస్సు అందుతున్నంత వికాసం. మన పురాణపురుషులు, రుషులు, మహాత్ములు ఈ నదిలో స్నానం చేశారు కదా అనుకుంటాను.

శ్యామల పరీక్ష నించి దాదాపు ఓ అర్థగంట ముందే వచ్చేసింది. మేము గదికి చేరుకునేసరికి నబనీత్ ఆ సందు మలుపులో ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

శ్యామల ముఖం మీది మబ్బు నబనీత్‌కి అర్థం కాలేదు. రాజాఘాట్‌లో మేము స్నానం చేస్తున్నప్పుడు నబనీత్ మా వెంబడే ఉన్నాడు. నది అవతల ఒడ్డున పడవలోకి ఇసుకను వీపున మోసుకుంటూ పోయే గాడిదలను, కాషాయం గుడ్డలతో, శరీరం మీద విభూతితో, జడలు కట్టిన జుత్తుతో, చేతిలో త్రిశూలంతో తిరిగే సాధువులను, నదిలో ఈత కొడుతున్న యువకులను చూస్తూ అంతసేపూ నుంచున్నాడు.

దేవాలయాలన్నీ చూపి ఒంటిగంటకు తమ ఇంటికి మమ్మల్ని తీసుకువెళ్లాడు నబనీత్. కాళ్లు కడుక్కోవటానికి నీళ్లు ఇచ్చేసరికి అర్థమయింది ఆయన పథకం. మమ్మల్ని ఇంతసేపు వెంబడించటం ఇందుకా? భోజనాలకు ఏర్పాట్లు. ఈశ్ వద్దన. స్వీట్లు, రొట్టెలు, పప్పు. కూరలు తీయగా. పచ్చడి తీయగా. ఉసిరిక్కాయ కూడా తీయగా. ప్లేట్లో మీగడ పెరుగు. దాంట్లో కూడా చక్కెర.

"అంతా తీపే. ఎట్లా తినేది?" అని విసుక్కుంది శ్యామల.

శ్యామల అక్కడికి వచ్చేసరికి మూడ్ మారింది. పట్టుచీరల నేత మగ్గాలను చూస్తూ ఆ చీరల ధరలను అడిగి తెలుసుకుంది.

"తాగే నీళ్లను కూడా — ఓసారి నోట్లో పోసుకుని చూడు — అవి కూడా చినీ

వేసే ఇచ్చాడేమో ఆయన."

శ్యామలకు స్వీట్లు ఇష్టం ఉండదు. నేనూ అంతంతగానే. దక్షిణాది ఆహారపుటలవాట్లలో తీపి వంటకాలది కిందిచెయ్యే. పారేస్తే దక్షిణాది మనుషులు దుబారా అనుకుంటారేమో నన్న భయం ఒక పక్క పీకుతున్నది. "ఇదేంటబ్బా — బలవంతం. తప్పకుండా తినాల్సిందేనా. డోకొస్తున్నది, వదిలేస్తా" అని చెబుతున్నది శ్యామల.

మా భోజనాలు పూర్తయ్యే వేళకు నబనీత్ నాయనమ్మ వచ్చింది. మేము నమస్కరిస్తే బోసినవ్వు నవ్వింది. వంద సంవత్సరాలు పెంచిన మొక్కకి పూచిన ఒకే ఒక పువ్వులాంటి అపురూపమైన నవ్వు. కొండశిఖరాన్ని తెల్లటిమబ్బు తాకినట్టు ఆ నవ్వు-చల్లగా గుండెను స్పృశించింది. ఆమె ఒంటిమీద కావి రంగు ముతక పట్టుచీర. నుదుట చందనం బొట్టు. మెడలో తులసి పూసల దండ. జుత్తు తెల్లగా పండి పలచబడిపోయింది. చర్మం ముడతలు పడిన చీరలా వేలాడుతున్నది.

అక్కడ నేర్చుకుంది శ్యామల నానీమా అన్న మాట. మన నాయనమ్మ మాటకి ఎంతో దగ్గరి ధ్వని.

ఇప్పుడు నబనీత్ చిత్రాలు అర్థమయ్యాయి. నానీమా మమ్మల్ని దీవించింది. విశ్వనాథుడు మిమ్మల్ని చల్లగా చూస్తాడు, రక్షిస్తాడు, మీరు చిరకాలం సంతోషంగా జీవించండి. గంగామాయి ఆ మాటలు పలుకుతున్నట్టు అనిపించింది.

మర్నాడు సార్నాథ్ చేరుకునేసరికి మధ్యాహ్నం పన్నెండయింది. ఆకాశంలో తెల్లటి మబ్బులున్నాయి. పాదాల కింద తివాచీ లాగ పరుచుకున్న పచ్చటి మెత్తటి గడ్డి. ఎదురుగా శిథిల బౌద్ధస్తూపం. అక్కడ సమీపంలో చెట్టు నీడన చతికిలపడ్డాను.

"ఇక్కడ కూచుని చూస్తేనే నాకు అందం. మీరు అట్లా తిరిగి రండి" అన్నాను శ్యామలతో. ఉదయం నబనీత్ బెనారస్ యూనివర్సిటీలో తిప్పాడు. అక్కడ బిర్లా కట్టించిన నయీ బిశ్వనాథ్‌మందిర్ పారిశ్రామికవేత్తల గెస్ట్ హౌజ్‌లా ఉందే తప్ప దేవాలయం అనిపించలేదు. అక్కడి దేవుడు తెల్లటి పరుపు మీద కూర్చున్న బొజ్జ వడ్డీ వ్యాపారిలా కనిపించాడు. పాత బిశ్వనాథ్ మందిర్‌లో కనిపించే నిరాకార నిరాడంబర సౌందర్యం ముగ్ధుల్ని చేస్తుంది. ఆ మందిరంలో భక్తులు గర్భగుడిలోకి వెళ్లి శివలింగాన్ని పూలతో స్వయంగా పూజించు కుంటారు. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలలో ఒకటయిన ఆ జ్యోతిర్లింగాన్ని గంగాజలంతో అభిషేకం చేసుకుంటారు. ఈశ్వరుణ్ణి చూసినట్టే ఉంటుంది అక్కడ.

నబనీత్, శ్యామల మొత్తం తోటంతా తిరిగి వచ్చారు. అక్కడ కొత్తగా కట్టిన బౌద్ధ మందిరం నచ్చలేదు. వేషం వేసినట్టు ఉంది. మందిరంలో బౌద్ధ విగ్రహం సిమెంట్ బొమ్మలా ఉందే తప్ప ఎలాంటి కళా సౌందర్యమూ లేదు. మొత్తానికి సార్నాథ్ చూసి నీరస పడిపోయాం. ఇక్కడికి రాకపోతే బావుండేది అనిపించింది నాకు.

శ్యామలకు "అచ్ఛా హై" అన్న మాట వచ్చింది. ప్రతిదానికీ నబనీత్‌ను "అచ్ఛా హై అచ్ఛా హై" అని కొన్ని సార్లు ప్రశ్నగాను, కొన్ని సార్లు సమాధానం గాను, కేవలం ఆ ఒక్క పదంలో హిందీ భాష మొత్తాన్ని హోమియో మందు లాగా కుదించింది. గడ్డిరేకు మొదలు చెట్టుఆకు వరకు ప్రతీదీ కొత్తగా కనిపిస్తున్నది శ్యామలకు. చివరకు మొగలిరేకు చూసి "ఆ తెల్లటి ముళ్ల క్రమ నిర్మాణంలోని సౌందర్యం అపురూపం" అని మెచ్చుకుంటున్నది.

సార్నాథ్‌లో లేళ్లను పెంచుతున్న తోట సైతం ఆరుబయలు జైలులా తోచింది. పిచ్చిగా శిక్ష అనుభవిస్తున్న దిక్కులేని పిల్లల్లా అవి చూస్తున్నాయి.

పక్కనే కూర్చుని నబనీత్ గీస్తున్న బొమ్మల మీద రన్నింగ్‌కామెంటరీ ఇస్తున్నది శ్యామల. నబనీత్ లేళ్లదృశ్యాన్ని గీస్తున్నాడు. ఆ చిత్రాలు నా కోసమే. వచ్చే పోయే ఫారిన్ టూరిస్టులు, టిబెటన్ బౌద్ధ భిక్షువులు అక్కడ నాకు ప్రత్యేక ఆకర్షణ. జపాన్, హాంగ్‌కాంగ్, కొరియా, బర్మా దేశాలకు చెందిన బౌద్ధ యాత్రికులు మరీ అందంగా కనిపించారు. సంప్రదాయ సిద్ధమైన వాళ్ల బౌద్ధ దుస్తులు ఎంతో నచ్చాయి.

కొంతసేపటికి ఆ టూరిస్ట్‌ల ఆకర్షణ కూడా చప్పబడిపోయింది. ఓ హిప్పీ అమ్మాయి నా దిశగా వచ్చి పక్కనించే పోయింది. దాదాపు పాతి కేళ్ల వయసులో ఉన్న ఆ తెల్ల జాతి అమ్మాయి మాసిన బట్టలతో, చెప్పులు లేని పాదాలతో మొక్క మొక్కకూ, చెట్టుకూ చెట్టుకూ పిచ్చి పిచ్చిగా తిరుగుతున్నది. చాలా రోజులుగా స్నానం చేసినట్టు లేదు. తిండీ, నిద్రా సరిగ్గా ఉన్నట్టు లేదు. ఈ దేశం వచ్చి ఈ అవస్థలు ఎందుకు కోరి తెచ్చుకుంటారో? ఆ ఆలోచనతోనే ఆ పచ్చిక మీదచిన్న నిద్ర పట్టింది నాకు.

మెలకువ వచ్చేసరికి నబనీత్ శిథిల బౌద్ధస్తూపం బొమ్మ గీస్తున్నాడు. హిప్పీ అమ్మాయి ఆ బౌద్ధ స్తూపం తనదే అన్నట్టుగా దానికి ఆనుకుని కూర్చుని కీరా తింటున్నది.

బొమ్మలు గీస్తున్న నబనీత్‌ని తన ప్రశ్నలతో శ్యామల ఇబ్బంది పెడుతున్నది.

అదే సాయంత్రం దాదాపు నాలుగున్నర గంటల ప్రాంతంలో తిరిగి ముగ్గురం దశాశ్వమేధ్ ఘాట్ చేరుకున్నాము. నన్ను ఆ రోజు గంగానదిలో తిప్పుతానన్న పడవ

పిల్లవాడి కోసం వెతికాను. వేరే పడవవానితో నబనీత్ మాట్లాడాడు. మాకు మణికర్ణిక వేపు పోవడం ఇష్టం లేదు. దిగువ అశీనది సంగమం వరకు వెళ్లి తిరిగి రావాలని అనుకున్నాం. వేరొక పడవలో రాజస్థానీ పల్లెస్త్రీలజట్టు పల్లెపదాలు పాడుకుంటూ పోతున్నారు. ఆ పడవ పక్కనే పోతుంటే, ఆ సంగీతంతో మాకు బాగా కాలక్షేపం అయింది. గంగామాయికి పాటలు వినిపించాలని వచ్చినట్టున్నారు వాళ్లు. ఎన్నెన్ని పాటలు పాడారో!

మరుసటి రోజే ప్రయాణం. రేపు కుదరదు కాబట్టి ఈ సాయంత్రమే మార్కెటింగ్ పని ముగించేయాలనుకున్నాం. బెనారస్ చీరలు ఓ అర డజను వరకు కొన్నాం. స్నేహితులు కొందరు కొనుక్కు రమ్మని పైకం ఇచ్చారు. నబనీత్ తమకు తెలిసిన వర్తకుడి దగ్గర చీరలు కొనిపించాడు. సరసమైన ధరకే దొరికినట్టు అనిపించింది. బెనారస్ స్వీట్లు. బొమ్మలు, గంగా జలం రాగి చెంబులు, పాతనాణేలు కొనుక్కుని మేము నబనీత్‌తో ఆయన ఇంటికి చేరుకునేసరికి రాత్రి ఎనిమిదయింది.

ఆ రోజు బెనారస్ పర్యటనంతా ఒక ఎత్తు. ఆ రాత్రి నానీమా దగ్గర వీడ్కోలు తీసుకుని నబనీత్ బహూకరించిన పెయింటింగ్‌ని సంపాదించటం ఒక ఎత్తు.

నబనీత్ ఆ రాత్రి మా గదిలో మాకు వీడ్కోలు చెప్పి వెళ్లేసరికి రాత్రి పదయింది. అతనూ మాతో పాటే తిన్నాడు. శ్యామల కారపు దక్షిణాది పచ్చళ్లు పెట్టి, నబనీత్ మీద కసి తీర్చుకుంది. కళ్లల్లో నీళ్లు వస్తున్నా తింటూనే ఉన్న నబనీత్ దృశ్యం ఎంతకీ మరిచిపోలేక పోతున్నాను. 'నీవు మాకు స్వీట్లుపెట్టి ఏడిపించలే, తిను' అని అంటున్నది.

డూన్ ఎక్స్‌ప్రెస్‌లో మా ఢిల్లీ ప్రయాణం. మా రైలు పదకొండు గంటలకు. కనీసం ఓ అరగంట ముందన్నా స్టేషన్‌కి పోవాలి. గంగలో స్నానం చేసే అదృష్టం మళ్లీ ఎన్నాళ్లకో అని ఉదయం చాలాసేపు గంగానదిలో స్నానం చేశాం. శ్యామల స్నానం త్వరగానే ముగించుకొని నదిఅందాలను చూసుకుంటూ ఒడ్డున మెట్లమీద కూర్చుంది. ఘాట్స్ మీద వ్యాయామం చేసుకునే యువకులు, నదిలో ఈతకొట్టి ఆడుకునే పిల్లలు, నదిలో పవిత్రస్నానానికి వచ్చే అనేక జాతుల స్త్రీలూ, పురుషులూ. బెనారస్ ఒక జాతికి, ఒక మతానికి, ఒక భాషకి, ఒక ప్రాంతానికి, ఒక దేశానికి పరిమితం కాకుండా ఇరుకు హద్దులను చెరిపేసి ఎదిగిన మహాపుణ్యక్షేత్రం అనిపిస్తుంది. ఆ మట్టిమీద ఒకసారి అడుగు పెట్టినవాళ్లను ఆత్మపరమైన అందం జీవితాంతం ఆకర్షిస్తూనే ఉంటుంది. నానీమా అందుకే ఆ మట్టి మీదికి

చేరుకుందేమో!

రైలు కదిలే వరకు నబనీత్ కోసం ఎదురు చూశాం. నబనీత్ స్టేషన్‌కురాలేదు. 'వస్తా నన్నాడే, ఎందుకు రాలేదో?' అని నాలుగైదుసార్లు అనుకున్నాం.

రైలు కదిలిపోయింది. అయినా నబనీత్ కనిపించలేదు. రైలు వేగం పుంజుకుంది. ప్లాట్‌ఫారంకు దూరమైపోయింది. శ్యామల కళ్ల నించి అశ్రువులు రాల్తున్నాయి. గంగామాయి శ్యామలకు బెనారస్‌లో బహూకరించింది చివరికి ఈ అశ్రువులనేనా?

బెనారస్ వెళ్లి వచ్చిన వాళ్లలో భక్తులకు సైతం బిశ్వనాథ్ మందిర్ కన్నా గంగానది నచ్చుతుంది. ఇంకొందరికి దశాశ్వమేధ్ ఘాట్ చిరస్మరణీయం. మరికొందరికి ఆ బెనారస్ నగరమే అద్భుత సౌందర్యం. నాకు అక్కడి మొత్తం అందం నానీమాలో కనిపిస్తుంది. గంగానది, విశాలాక్షి, విశ్వనాథుడు, బెనారస్ పుణ్యక్షేత్ర మహాత్మ్యమూ — నానీమాలో నాకు కనిపిస్తాయి. నబనీత్ బొమ్మల్నే చూడకపోతే, ఈ కళాజగత్తు నా కళ్ల కందేనా?

* * *

ఆంధ్రప్రభ వార పత్రిక

9 -11 -88